

**El toc de morts a
Bunyola: ús, transmissió i
recontextualització dels
senyals acústics**

1. Introducció

Aquest és un treball que neix de la pura curiositat casolana. Sempre havia sentit a dir que, a Bunyola, el meu poble, les campanes tocaven diferent quan el mort era una dona que quan ho feia un home, cosa que de petit me pareixia extremadament curiosa i original.

John Blacking deia que la música era “el so humanament organitzat”. Si ens atenem estrictament a aquesta definició de música, els tocs de campanes, so organitzat, i organitzadors del temps i de la vida durant anys, no se n’escapa. Però malgrat la famosa definició de *How Musical is Man?*, estic segur que la majoria de gent no consideraria mai “música” un simple repic de campanes normals i corrents com les de Bunyola –no un carrilló, que és una cosa ben diferent-. Així i tot, el “so humanament organitzat” de les campanes, per aquest proximitat amb la música que Blacking, d’una manera o una altra, apunta, no deixa de tenir el seu interès, i més per ser un camp de la Musicologia encara poc explorat.

Aprofitant l’estada de Nadal, he mirat de fer una mica de treball de camp sobre aquest tema, el de les campanades al meu poble, Bunyola, centrant-me en les de mort, que com he dit, de petit sempre me va parèixer una cosa molt peculiar. Aquest treball n’és el resultat. Com que han estat pocs dies els que he tengut per treballar, no puc parlar més que d’una *aproximació* a aquest tema: el toc de morts i la seva actualització a Bunyola avui en dia.

El poc temps de que he disposat –i les dates, carregades de celebracions- també ha estat, lògicament, un problema per a fer aquest estudi. A l’hora de passar les enquestes, a l’hora de triar els enquestats, a l’hora de trobar una estona per parlar amb informadors d’interès... Tot això m’ha condicionat, i de ben segur

que també ha condicionat el resultat final. Així i tot, les conclusions, més que definitives, són nous interrogants per a una investigació més sistemàtica en un futur.

Tot i els pocs dies i per tant, el poc aprofundiment en aquest tema, el fer aquest treball m'ha mostrat la immensa dimensió de l'estudi d'aquest camp, el de les campanes, els tocs, la seva rellevància social –tant en el passat com en l'actualitat-, etc. Per mi ha estat, sobretot, la descoberta d'aquest món i un enriquiment força profitós, sobre l'àmbit de les campanes i sobre el meu poble mateix.

1.1. Bunyola

Bunyola, a l'illa de Mallorca, situat uns 240 m per sobre la mar, al peu de la Serra de Tramuntana, és un dels municipis limítrofs amb Palma. Concretament, just al nord de la capital, en el mateix eix que Sóller. Degut a la proximitat amb la ciutat, i per culpa de la forta pressió urbanística que això comporta, té un creixement demogràfic bastant important sobretot pels nous nuclis de població. Així, en 5 anys s'ha passat d'uns 3.500 habitants a prop dels 5.500; concretament, a 5.291 (2004)¹ a tot el municipi. Tot això ha suposat canvis prou ràpids en l'estructura socio-cultural del poble.

Malgrat això, Bunyola –la vila- segueix mantenint l'aire de “poble petit”, amb un cert sentit de *tribu*: una comunitat bastant cohesionada on el sentiment de *bunyolinitat* hi segueix bastant present. Això fa que un mort sigui tota una notícia, ràpidament comentada per la plaça i els cafès, així com també el seu funeral sigui tot un esdeveniment social que aconseguix omplir l'església de gent, en una de les poques vegades que això passa en l'any.

---

¹ Font: Wikipèdia. <<http://ca.wikipedia.org/wiki/Bunyola>>

1.2. El toc de morts

Les campanes de Bunyola són quatre: na Penja-llums, la més petita; na Deng, la segona més petita; sa Mitjana, que és la més antiga; i Sa Grossa (el nom més popular, encara que realment nom Bàrbara), que és la que es toca pels morts².

El toc de morts és, per tant, el toc que fa Sa Grossa –a Bunyola; a altres pobles, la seva campana- per anunciar a tot el poble que una persona ha mort, sigui lhora que sigui. És un toc **lent i llarg**, el qual no s’ha de confondre amb el toc de funeral, el qual el toquen més campanes.

A l’hora de fer aquest treball, però sobretot, de redactar-lo, se’m presenta el dilema de si hem de parlar d’un sol toc o de dos (home i dona). En aquest cas, m’estim més parlar d’un de sol amb dues variants, ja que tant la funció com la realització són les mateixes, així com també la mateixa campana! És clar, *a priori*, que hi ha una diferència entre un i altre, però pens que no suficientment significativa com per parlar de dos tocs separats i diferents. *Émicament* també ens hauríem d’inclinar cap a aquesta solució.

2. Interès, objectius i metodologia

L’interès d’aquest estudi se centra en el toc de morts a Bunyola, en els canvis que han patit tant el seu ús i significat(s) com els canals de transmissió d’aquests i la valoració que se’n fa –si és que se’n fa- i perquè sí o no. Els objectius concrets eren saber, d’entrada, com és i com era –si era el mateix o no- el toc de

---

² Antigament existia un altre toc de morts -a tots els Països Catalans- *s’albat* o *albat*, que el tocava na Deng, i que anunciava la mort d’un infant. Avui en dia ja no se toca, d’entre d’altres coses perquè la mortalitat infantil és pràcticament inexistent. No en parl aquí perquè aquest és un treball sobre els senyals acústics presents, no sobre història dels tocs de campanes.

morts per als homes i per a les dones, però sobretot, com se transmet el coneixement, significat i valors del toc de morts, en diverses generacions o grups d'edat (o el que és el mateix, al llarg del temps).

Al ser aquest fet “musical” (*sonor* potser seria més adequat) perceptible per tothom, joves i vells, simultàniament, que anuncia una de les notícies que solen ser més rellevants en la vida diària del poble, he cregut convenient enfocar-ho així. No obstant, no se poden deixar de banda, per aquest estudi –almenys a tall d'hipòtesi- variables com el nivell d'estudis, la feina, el ser nascut al poble o no, o el grau de religiositat de cadascú.

2.1. Metodologia

Com he dit, la intenció d'aquest estudi no és tant saber *com és i com era* el toc de morts sinó com se transmet aquest coneixement i com és reflecteix això en els diferents grups d'edat que conviuen a Bunyola avui en dia. Per a respondre totes aquestes qüestions, vaig el·laborar una enquesta amb les següents preguntes:

1. *Sexe:*

2. *Edat:*

3. *Nivell d'estudis:*

4. *Professió/Ocupació:*

5. *Nascut a*

5.1. *Família originària de*

6. *Ets creient? De quina religió?*

7. Saps si a l'església del teu poble/barri toquen les campanes quan es mor qualcú?

8. Saps si hi ha tocs diferents si el difunt és un home o si és una dona?

8.1. Si és que sí, em pots dir com i de qui ho has après?

9. Saps distingir-los? Pots descriure'ls?

9.1. Em pots dir com i de qui ho has après?

10. Coneixes altres llocs on se faci el mateix?

11. Com qualificaries aquest fet? Per què?

He deixat de banda els menors d'edat. Per una banda, perquè la majoria difícilment entendrien de què els parl, i per l'altra, per practicitat; de totes maneres, crec que no hi pot haver una diferència gaire gran entre els joves de 16 o 17 anys amb els de 19 o 20.

El formulari l'he passat a 25 persones de diverses edats:

- Grup A: entre 18 i 30 anys. 8 persones
- " B: " 31 i 49 anys. 8 "
- " C: " 50 i 65 anys. 5 "
- " D: més de 65 anys. 4 "

D'aquestes 25 entrevistes, 10 són homes i la resta, 15, són dones, que per grups se divideixen així:

- Grup A: 5 dones i 3 homes
- Grup B: 5 dones i 3 homes

- Grup C: 3 dones i 2 homes
- Grup D: 2 dones i 2 homes

Pel que fa al nivell d'estudis, només una minoria dels enquestats, 8, han fet o fan actualment estudis superiors universitaris. Aquesta minoria s'adscriu, bàsicament, al grup 1: només dues persones són d'un altre grup, del 2. La resta dels 17 enquestats tenen estudis primaris ("Certificat d'Escola" o EGB) o bé Batxiller i FP, que també podem repartir segons l'edat: és en els grups 3 i 4 on se concentren la majoria d'EGB's, i en els grups 2 i 3, la majoria de Batxillers i FP's.

- A: 6 universitaris, 1 FP i 1 BUP
- B: 2 universitàries, 1 batxillerat, 2 FP's i 3 EGB's
- C: 1 EGB i 3 FP's
- D: Tots només amb estudis primaris

Això té una incidència directa amb la feina: a part dels jubilats (grup 4) i dels estudiants (la majoria del grup 1), quasi tots els enquestats tenen una feina *socialment* d'acord amb el nivell d'estudis assolit.

Potser les variables més importants a tenir compte en aquest treball siguin el lloc de naixement i procedència familiar, i la religiositat. Respecte a les dues primeres, 19 dels enquestats han nascut al poble i de família totalment banyolina o mixta (2). Els altres 6 són de Palma, Alaró, Lluçmajor, Fornalutx o Menorca, i només una de les enquestades és de Palma però amb família procedent Bunyola.

- A: 5
- B: 6
- C: 4

- D: 4

(La xifra és el nombre de membres de cada grup que han nascut a Bunyola)

Respecte al grau de religiositat, 16 dels entrevistats es consideren creients. De la resta, 6 dels no creients pertanyen al grup 1.

- A: 2
- B: 6
- C: 4
- D: 4

(És el núm de creients per grup).

Aquest és el perfil de gent que he entrevistat amb aquestes 25 enquestes.

Com explico més endavant, la manca de temps no m'ha permès fer un mostreig més gran. Per això mateix, per a un treball d'aquestes característiques, 25 persones d'un poble com Bunyola no se poden considerar representatives, sinó tan sols *orientatives*, o *aproximatives*. És per això que aquí no hi ha els percentatges, perquè les xifres són suficientment petita

A més de les entrevistes seguint aquest protocol, he tingut l'ocasió de parlar amb alguns informadors més, d'una manera més lliure, que em poguessin donar informació complementària o confirmar la que ja tenia. Val la pena destacar, d'aquests, el nou rector de la parròquia de Bunyola, Pere Oliver, de 37 anys i natural de Deià; i en Guillem Quetglas, de *Ca ses Metgesses*, de 70 anys i de la vila, que és també una de les persones del poble que més coses sap sobre l'església. També és important citar en Joan *Porro Verdera*, bunyolí de 73 anys, i els seus amics, els quals solen passar el dematí –tant si és estiu com hivern–

asseguts a la plaça parlant del que sigui. Aquest grup d'homes són, per experiència d'altres treballs, una molt bona font d'informació.

2.2. Problemes metodològics

Supòs que la falta d'experiència en el·laborar aquest tipus de protocols ha estat la causa determinant de la majoria de problemes. L'altre problema és que jo partia d'una hipòtesi que tenia per certa -i així havia enfocat l'enquesta- i que en fer el treball de camp se m'ha desmuntat per complet -i per això, moltes de vegades, les respostes eren minses-.

Pel primer punt, és cert que la falta d'experiència en aquest tipus de recerca s'ha notat. Per exemple, el punt 11 (*com qualificaries aquest fet i per què*) he comprovat que estava mal plantejat. La intenció d'aquesta pregunta era saber quina valoració se li dona al fet que hi hagi dos tocs diferents segons si és home o dona, quina càrrega positiva/negativa té (tradició, costum, etc.). El que passa és que sempre l'havia d'explicar, aquesta pregunta, i així i tot no estic segur que s'acabàs d'entendre. Segurament formulada d'una altra manera, o intentant saber aquesta resposta per altres mitjans hagués anat millor.

Altres preguntes pareixien, als entrevistats, molt òbvies, massa fàcils (com la 8.1. o la 9.1.).

Pel que fa a la premissa, jo partia de la base *émic* que, efectivament, a Bunyola hi ha dos tocs. L'enquesta està enfocada així. Però al comprovar que no és tal com em pensava (cosa que ara veurem), moltes de vegades les preguntes 9, 10 i 11 queden bastant buides, sense sentit i males d'entendre, i potser la informació que n'extrec no és del tot satisfactòria (encara que la simple *manca d'informació* ja ho és!).

Un altre problema que he tengut ha estat, com he dit més amunt, el poc temps per fer aquest treball. Sobretot el poc temps, crec que condiciona especialment tant el procés de recerca com els resultats, ja que tot plegat t'obliga a ser més selectiu *a priori* amb les fonts i més concret amb les qüestions –cosa que, d'altra banda, no sempre és dolenta-.

Un altre dels *hàndicaps* és la poca mostra de gent no natural de Bunyola. Admet que això lleva legitimitat a l'estudi, o almenys el deixa coix.

En resum, amb més experiència i sobretot, més temps, segur que ara faria un estudi ben diferent. Això no treu, però, que aquí pugui presentar algunes conclusions interessants –al meu entendre-, moltes inesperades i potser desconcertants per un “*émic* com jo”. Per a mi ha estat un treball molt enriquidor.

3. Resultats de l'enquesta

De les onze preguntes, les que van de la 7 a la 10 són les pensades per els objectius descrits anteriorment, mentres que de l'1 a la 6 són per recollir les dades generals de l'informant. Les qüestions 7, 8, 9 i 10 ens serveixen per saber el coneixement de l'informant sobre el tema, gradualment; els punt 8.1 i 9.1., en canvi, són per esclarir la via de transmissió d'aquest coneixement. La pregunta 11 és per conèixer, en certa manera³, la concepció que es té del fenòmen en quant a tret cultural.

---

³Al 2.2., pàg. 7, hem dit que no estava ben formulada.

3.1. Coneixement del fet

Són les qüestions 7, 8, 9 i 10.

- 7. *Saps si a l'església toquen les campanes quan hi ha un mort?*

A aquesta pregunta, **24** dels 25 enquestats han contestat que sí: pràcticament tothom, excepte una persona del grup A, nascuda a Fornalutx.

- 8. *Saps si hi ha tocs diferents si el difunt és un home o si és una dona?*

Aquesta qüestió ens mostra la primera divergència important. **13** de les fonts afirmen que SÍ, mentres que **12** diuen que NO ho saben, de les quals n'hi ha 3 que afegeixen que ABANS SÍ QUE HI HAVIA DIFERÈNCIA⁴.

- A: 1 que SÍ; 7 que NO* (*1 que afirma que ABANS SÍ)
- B: 5 que SÍ; 3 que NO
- C: 4 que SÍ; 1 que NO
- D: 2 que SÍ; 2 que NO* (*afirmen que ABANS SÍ)

Com s'observa, el grup que més desconeixement tendria del fenomen és el la franja d'edat més jove (18-30). En canvi, la majoria de gent d'altres grups estan convençuts que sí que hi ha diferència entre el toc d'una dona i d'un home.

- 9. *Saps distingir-los [els tocs diferents]?...*

Lògicament, aquesta pregunta només la poden contestar els entrevistats que havien contestat SÍ a la pregunta 8, excepte els dos membres del grup D que saben que antigament sí que existia un toc, tot i que ara no en tinguin

---

⁴ Aquests tres informants els incloem en el NO perquè la pregunta està formulada *en present*. Així i tot, les seves respostes sobre l'ordre i el nombre de les campanades, sobre l'aprenentatge, etc., se poden tenir present com a afirmatives.

constància. De tots aquests, només 7 afirmen saber distingir un toc “d’home” i d’un “de dona”, els quals són tots, els que pertanyen als grups C i D, mentres que cap dels enquestat dels grups A i B són capaços de diferenciar-los.

... Pots descriure’ls?

La segona part de la pregunta 9 ens ajuda a concretar més encara, i ens dóna algunes pistes del “problema” que més envant tractarem de l’estructura formal del toc de morts.

Si haguéssim de fer un *resum general* d’aquestes respostes, podríem dir que la diferència entre un toc i un altre és que el d’home és més llarg, o hi ha més campanades, etc. Aquesta idea tan vague és coincident a totes les respostes.

Només han contestat tots els entrevistats del grup D i dos del C (dels 4 que havien contestat Sí a la 8), cosa que significa sols 7 persones de les 13 que coneixen l’existència de dos tocs diferents més les altres 2 que no saben si ara se fa però que sí que saben que “abans” sí que se feia. En total, són 9 les persones enquestades capaços de distingir ambdós tocs, totes majors de 50 anys.

Aquí és interessant mostrar les respostes *émic*, que són molt orientatives del problema que més endavant es mostrarà de la vigència d’aquest toc en quant a la forma i a la diferenciació de gènere existent. Les respostes són:

- *Dos pics era una dona i tres, un homo (D, 81 anys)*
- *Per una dona, dues vegades; per un homo, tres (D, 79 anys)*
- *Per un homo, tres; per una dona, dues (D, 73 anys)*
- *Tres vegades una dona i quatre, un homo (D, 66 anys)*
- *Tres pics, un homo i tres, una dona (C, 52 anys)*

- *Dos tocs o un toc finals (C, 50 anys)*⁵
- *Quatre tongades si és un homo (C, 50 anys)*

Com veim, més o manco pareix a ser que la diferència és “d’un”. El que no queda clar és si aquest “un” és una tongada, una campanada, etc. El que sí és clar és que hi ha el concepte de repetició, i de cicle en la majoria de respostes.

- 10. *Coneixes altres llocs on se faci el mateix?*⁶

22 de les 25 respostes diuen que NO saben de cap altra banda on se faci res per l’estil. Només 3 persones, de les quals una no és nascuda a Bunyola sinó a Alaró, conesten que sí coneixen altres pobles semblants: Porreres, Santa Maria i Alaró.

3.2. Transmissió i aprenentatge

Són les qüestions 8.1. i 9.1.

- 8.1. *Si és que sí [sobre la pregunta 8], em pots dir com i de qui ho has après?*

Aquesta només la poden contestar les 15 persones que al punt 8 havien dit que coneixien l’existència, passada o present, de tocs diferents per home i dona.

Per les respostes, totes en el mateix sentit, podem afirmar que l’aprenentatge d’aquest coneixement produeix per **enculturació**, bé sigui a través de la família

---

⁵ Aquest informador no és capaç de distingir els dos tocs, però sí que sap que un té dues campanades finals i l’altre no.

⁶Aquí tornam a trobar una pregunta mal formulada, culpa de la meua manca de visió *ètic*. La pregunta correcta hauria de ser: *Coneixes altres llocs on hi hagi tocs de mort diferents segons si és un home el mort o és una dona?*

o pel carrer, la plaça, els bars, etc. És a dir, “se sent a dir” que hi ha dos tipus de tocs de mort.

- **9.1. Em pots dir com i de qui ho has après** [en referència a la pregunta 9]?

Responen els mateixos que ja havien contestat la qüestió 9. La resposta d'aquesta també és la mateixa que a 8.1.: s'aprèn tot per **enculturació**, gràcies a la família o a comentar-ho pel carrer.

3.3. Valoració del toc com a fet sonor

Aquesta pregunta, la 11, anava encaminada, com he explicat, a trobar quina concepció tenien els entrevistats sobre aquesta activitat i la seva funció i forma. En aquest sentit, la majoria de respostes són molt diverses, no hi ha una idea general entre la població per valorar-ho, cosa que significaria, *a priori*, que no és un fet suficientment important *èmicament* com per crear-hi tota una narrativa que li otorgui aquesta rellevància social. En altres paraules: no té importància.

Això explicaria, per exemple, que **10** dels entrevistats, la majoria dels grups A (4) i B (3) directament no contestin aquesta pregunta, i que d'altres contestin que és una cosa “habitual”, “curiosa”, “normal”, “tradicional” (però no en el sentit de “tradicció” com a corpus d'elements *èmics* històrics i representatius, sinó com a “cosa que sempre s'ha fet”; sí que existeix un sentit de continuïtat però no un valor afegit a aquesta continuïtat), “morbosa” fins i tot... D'altres, en canvi, remarquen la seva funcionalitat com a senyal informatiu i comunicacional⁷.

---

⁷Hem de tenir present, per exemple, que les campanes servien per avisar del que fos a tots els treballadors escampats durant el dia entre els horts, camps i muntanyes de les possessions dels voltants de Bunyola.

S'ha de dir que, com que la pregunta està mal formulada, no queda clar si aquestes consideracions són pel toc en sí o per la seva diferenciació entre homes i dones. En aquest sentit, el de la diferència de gènere, només en dos casos s'expressen opinions en contra ("és absurd, perquè de mort, tot és *lo mateix*"; "tots som iguals") i curiosament dues són de dos components del grup D. Encara hi ha una altra opinió, més en clau irònica, d'una dona del grup C que diu que "podria ser al revés i tocar més sa campana per ses dones que pe(t)s homos". En general, però, pràcticament ningú ho ha valorat; la majoria ni tan sols s'ho havia plantejat mai.

3.4. Conclusions (I)

Així per tant, pel que fa a l'enquesta, aquestes són les dades recollides, que crec que ens permeten extreure'n unes conclusions que poden servir d'aproximació al que passa a Bunyola amb el toc de morts i la seva actualització en la vida d'avui.

Per resumir-ho, podem dir que el **grau de desconeixement** sobre el toc de campanes de morts **augmenta segons baixa l'edat** (preg. 7, 8, 9 i 10). També hem aclarit com funciona la **transmissió** d'aquest coneixements, que és per enculturació familiar o grupal/social. Finalment sabem que el toc de morts, en les seves variants, no té assolit el "prestigi" d'*element tradicional*, amb la càrrega simbòlico-ideològica que això comportaria.

A part, ja se'ns ha revelat una pista prou important de com és realment aquest toc: la versió de l'home dura més que la de la dona, i ambdues tenen un comportament de cíclic o elements repetits.

El fet que hagi baixat el coneixement entre els més joves del toc de morts i tot el que carrega, malgrat aquesta *senzilla* via de transmissió, pot ser un indicador dels canvis en l'estructura social que ha patit Bunyola com a mínim ens els darrers 20 anys: no hi ha tant contacte –o una relació diferent- entre generacions com abans, el coneixement arriba per altres vies (i són altres coneixements), l'accident que suposa una mort perd interès social –malgrat que hem dit que encara en té, i molt-, cosa que fa que hom no se preocupi de saber “què diuen” les campanes, els nouvenguts –que n’han arribat molt en els darrers anys- desconeixen els codis i elements locals i si, com és el cas, aquests no són rellevants, ja no faran l'esforç “extra” d'aprendre'ls (i més encara si són d'altres religions o branques cristianes diferents!).

En definitiva, aquesta simple imatge aproximada d'una cosa en aparença tan *insignificant* com el toc de morts a Bunyola pot ser la indicadora de molts canvis que succeeixen a la vila i a l'illa, per extensió. La música, o en aquest cas, el “so humanament organitzat” és cultura, que és el mirall per on veure com funciona, viu i canvia una societat. Bunyola i Mallorca en aquest cas.

4. La vivència enfront de la realitat

Fins ara hem parlat de l'enquesta. Aquesta enquesta –ho hem dit diverses vegades-, és una aproximació a com és viscut el toc de morts a Bunyola. Parlam, per tant, d'una *vivència*, tant a nivell individual com col·lectiu.

Però a part d'aquestes entrevistes, com he explicat, he pogut completar la meua informació amb unes quantes fonts més, com és ara el rector de la parròquia de Bunyola. La meua sorpresa és que en comparar el que m'expliquen els 25 enquestats i aquesta altra gent no em surten els mateixos resultats, sobretot pel que fa al toc.

Segons el rector mossèn Pere Oliver, tot i que no fa un any que és a Bunyola, el toc de morts és **igual** pels homes que per les dones. Això també ho corrobora Joan Quetgles: la diferència entre homes i dones s'ha perdut, ja no se fa. Per què? No ho sé, no ho he pogut aclarir.

Aleshores, *què sent* o *què escolta* la gent que sí que ha dit que existia tal diferència? Tampoc ho sé. Recordem que a la pregunta 9 no teníem cap descripció igual del toc d'homes i del de dones, només una idea generalitzada i comuna de cicle i/o repetició i de durada més llarga del dels homes que del de les dones. Segons m'explica el rector, que és qui toca quan hi ha un mort⁸, l'única diferència que fa és que si és un home toca **tres campanades** un pèl més ràpides que les altres al final, mentres que si és una dona, només en fa **dues**. Aquesta forma recorda tot el que ha sortit anteriorment, encara que ell diu que no, que "abans" (vague referència) el que es feia era tocar **3 trets**⁹ **si era un home i dos si era una dona**. Una altra vegada la confusió entre el que se diu i el que se sent.

La versió del rector la corrobora al 100% mestre Joan de Ca ses Metgesses: avui en dia no hi ha diferència, excepte les batallades del final.

El que és molt curiós, per tant, és que els bunyolins que sí que coneixen l'existència d'aquesta diferència, i sàpiguen distingir un tocar de l'altre, *el sentin!*, quan precisament l'encarregat de fer-ho (el rector) diu que no, que això ja no és així. Està clar, per les respostes d'abans, que fa temps que existeix una confusió entre el que se pensa i el que se sent; d'altra manera, tots els

---

⁸ Com a mínim fa 10 anys que això és així, perquè segons me digué, almenys els tres rectors anteriors que han passat per Bunyola ja ho feien d'aquesta manera. Ell ho ha après de l'anterior.

⁹ Un *tret* és un cicle de campanades. Per aquest toc, eren 15 campanades lentes.

informadors estarien d'acord amb la resposta. En canvi, hem vist com n'hi ha que donen com a *diferència* el toc que el rector considera com a *no-diferent* (2/3 batallades al final), amb la circumstància que els primers ho expliquen com si sempre hagués estat així, mentres que el segon diu que és una relativa novetat.

També hi ha informadors que ja ho han notat (els que deien que ara ja no hi ha diferència però abans sí que n'hi havia), cosa que referma més la teoria que efectivament fa temps que això és així.

4.1. Conclusions (II)

Com és que existeix aquesta confusió entre la realitat i la vivència *acústica*, si més no? No ho sé. Aquest no era l'objectiu del treball, però em va parèixer un fet prou rellevant com per comentar-lo. Potser la resposta és la mateixa que apuntàvem en les Conclusions del punt 3: la poca rellevància social que té el toc de morts en quant a representativitat *èmic* permet que se pugui modificar, passant desapercbut el canvi, senzillament per una manca d'atenció en la forma (que sí que és important en músiques socialment rellevants o significatives¹⁰), que així i tot, per als actors d'aquella comunitat, ho seguiran *pensant* igual que abans perquè tampoc importa, realment, com és. El que importa és la **funció que fa**: informar.

Igualment, potser aquesta és la clau per entendre el poc grau de coneixement del toc de morts entre els joves: ja no interessa aquesta informació. Els perquè són molts i variats (ja n'hem apuntats uns quants, com el creixement demogràfic i els nouvenguts, canvis generacionals i socials, etc.), però el resultat és el

---

¹⁰ Vegeu MARTÍ I PÉREZ, Josep: *El folklorismo. Uso y abuso de la tradición*. Ronsel Editorial, Barcelona, 1996.

mateix: hi ha una clara tendència a la desaparició d'aquest senyal acústic, procés segurament extrapolable a altres expressions sonores semblants.